

С. Солодухін,
к.е.н., доцент кафедри економіки та інформаційних технологій
Запорізької державної інженерної академії
e-mail: soloduhin.s@gmail.com,

В. Хорошун,
к.е.н., доцент кафедри економіки та інформаційних технологій
Запорізької державної інженерної академії,
м. Запоріжжя
e-mail: vi-x@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ВАРІАТИВНОЇ КОМПОНЕНТИ В НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНАХ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНУ ПРО ВИЩУ ОСВІТУ

Стаття 62 Закону України «Про вищу освіту» визначає [1] «вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти. При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу». В таких умовах вищі навчальні заклади повинні сформувати підґрунтя реалізації студентам вибору варіативної компоненти навчальних планів.

Поява нових проектів стандартів вищої освіти за новим переліком спеціальностей [2] охоплює сукупність компетентностей та програмних результатів навчання за спеціальністю, що формує зміст державного стандарту освіти. Причому перелік дисциплін, що забезпечує зміст освітньої програми в навчальному плані, формує безпосередньо навчальний заклад з виконанням обов'язкової умови – мінімум 50% для першого (бакалаврського) рівня освіти обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, визначених стандартом вищої освіти.

Низка нормативних актів МОН України рекомендує окремі аспекти формування навчальних планів, зокрема наказ МОНУ від 26.01.2015 № 47 "Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік" вказує [3] «Вищим навчальним закладам з метою провадження діяльності з надання освітніх послуг у сфері вищої освіти формувати навчальні плани (робочі навчальні плани) на 2015/2016 навчальний рік для першого курсу здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра, враховуючи, що навчальні дисципліни і практики плануються, як правило, в обсязі трьох і більше кредитів ЄКТС, а їх кількість на навчальний рік не перевищує шістнадцять, а також вимоги затверджених стандартів вищої освіти у частині освітньо-кваліфікаційних характеристик і «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про вищу освіту». Листом МОН № 1/9-120 від 11.03.15 року "Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін" наводяться наступні рекомендації «Забезпечити викладання дисциплін, що формують компетентності з історії та культури України, філософії, української мови із загальним обсягом не менше 12 кредитів ЄКТС, якщо відповідні дисципліни не є профільними. Вищі навчальні заклади мають право самостійно визначати форми і методи викладання цих предметів. На вибір студентів може бути запропонований широкий перелік гуманітарних дисциплін. При цьому студенти повинні набрати мінімум 12 кредитів ЄКТС із цього циклу. Створити умови для вивчення англійської мови, як мови міжнародного академічного спілкування, задля досягнення випускниками ВНЗ рівня B2 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. У разі надання студентом міжнародного сертифікату з підтвердженням цього рівня володіння англійською

мовою, такий студент (за бажанням) звільняється від вивчення цієї дисципліни.» Один з найінформативних листів міністерства є лист від 13.03.2015 № 1/9-126 "Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році" де зазначено «Навчальним планом для певної спеціальності має визначатися перелік обов'язкових дисциплін (максимум — 75% від загального обсягу кредитів ЄКТС). Загальний обсяг вибіркового дисциплін має складати не менше 25% від загального обсягу кредитів ЄКТС. Серед вибіркового дисциплін навчальним планом може встановлюватися перелік професійно-орієнтованих дисциплін на вибір для певної спеціальності. При цьому Положенням про організацію освітнього процесу встановлюється, яку частку вибіркового дисциплін для студента мають становити вибіркові дисципліни з числа професійно-орієнтованих для певної спеціальності, а яка частка відводиться на вільний вибір студента, який може обирати будь-які дисципліни з інших спеціальностей». Підсумовуючи аналіз нормативної бази можна зазначити, для більшості ВНЗ України розпочинається новий етап формування забезпечення навчального процесу через внесення змін до освітніх програм, положень про організацію навчального процесу, структурно-логічних схем спеціальностей, навчальних та робочих планів спеціальностей за новими шифрами, методичного забезпечення дисциплін тощо. Цей процес реформування навчального процесу доцільно розглядати через призму формування варіативної компоненти освітньої підготовки студентів.

Реалізація Закону України «Про вищу освіту» спонукала вищі навчальні заклади на розробку та удосконалення положень, що регламентують організацію навчального процесу в напрямку обрання студентами вибіркового навчального дисциплін. Досвід провідних ВНЗ показує, що дані положення за мету ставлять конкретизацію процедури формування переліку вибіркового навчального дисциплін та їх обрання та подальшого вивчення студентами ВНЗ різних освітніх рівнів.

До переліку дисциплін робочого навчального плану входять нормативні (обов'язкові) дисципліни, дисципліни за вибором навчального закладу, що є обов'язковими для вивчення студентами даної спеціальності, та дисципліни вільного вибору, які студенти обирають самостійно. Навчальні дисципліни за вибором здобувача вищої освіти, або вибіркові навчальні дисципліни, – це дисципліни, які вводяться вищими навчальним закладом для більш повного задоволення освітніх і кваліфікаційних запитів особи для потреб суспільства, ефективного використання можливостей закладу освіти, врахування регіональних потреб тощо. Вибіркові дисципліни професійної та практичної підготовки надають можливість більш повного забезпечення освітніх кваліфікаційних вимог на ринку праці, ефективно-го використання можливостей ВНЗ, здійснення поглибленої підготовки за спеціальностями та спеціалізаціями, що визначають характер майбутньої діяльності; сприяють академічній мобільності студента та реалізації його освітніх інтересів.

Реалізація вільного вибору студентів зазвичай передбачає два варіанти: вибір дисциплін за блоками. Студенти мають право обрати блок навчальних дисциплін, які, в свою чергу, складаються з нормативних (обов'язкових) та вибіркового дисциплін, який повинен охоплювати дисципліни, які будуть викладатись з наступного після вибору семестру, та вибір окремих дисциплін з переліку. Переліки вибіркового дисциплін для певної спеціальності певного рівня вищої освіти повинні узгоджуватись з освітніми програмами (освітньо-професійними й освітньо-науковими) та навчальними планами.

Типова схема організації вибору студентами дисциплін наступна:

- 1) студентам доводиться до відома перелік вибіркового дисциплін на наступний навчальний рік (лютий-квітень);
- 2) вибір дисциплін студентами здійснюється шляхом подачі письмової заяви на ім'я адміністрації ВНЗ (березень-травень);
- 3) традиційно існує мінімальна кількість студентів академічної групи для вивчення окремої навчальної вибіркової дисципліни (15-20 осіб) в залежності від рівня освіти, спеціальності, ВНЗ в цілому. Процедура вибору триває доти, поки всі студенти

- спеціальності не виберуть одну дисципліну (або блок дисциплін) з наведеного переліку та кількість студентів на вивчення дисциплін не буде відповідати встановленим вимогам;
- 4) студент, який не скористався своїм правом вибору, буде записаний на вивчення тих дисциплін, які інститут (деканат) вважатиме потрібним для оптимізації навчальних груп;
 - 5) студент в односторонньому порядку не може відмовитись від вибраного і затвердженого вченою радою інституту блоку дисциплін. Самочинна відмова від вивчення курсу тягне за собою академічну заборгованість, за що студент може бути відрахований з ВНЗ;
 - 6) обрані дисципліни вносяться до робочих навчальних планів спеціальностей і визначають навчальне навантаження кафедр і конкретного викладача, яке розраховується до початку навчального року для навчальних планів і освітніх програм;
 - 7) після остаточного формування і погодження академічних груп з вивчення вибіркової дисципліни, інформація про вибіркові дисципліни вноситься до індивідуального плану студента. З даного моменту вибіркова дисципліна стає для студента обов'язковою;
 - 8) адміністрація ВНЗ протягом травня-червня передає в навчальний відділ для врахування розрахунку навчального навантаження відповідних кафедр на навчальний рік та затвердження Вченою радою робочих навчальних планів;
 - 9) узагальнена інформація кафедр про вибір студентами тих, чи інших вибіркової навчальних дисциплін (при наявності сформованої академічної групи) є підставою для розрахунку науково-педагогічного навантаження на наступний (поточний) рік.

Таким чином, процес формування варіативної компоненти навчальних планів охоплює інтереси всіх учасників навчального процесу.

Збоку адміністрації ВНЗ відкривається можливість економії ресурсів та зменшення кількості малокомплектних груп через одночасне залучення до вивчення обраної дисципліни студентів різних спеціалізацій, спеціальностей, факультетів. Запровадження електронного запису на курси дозволить суттєво полегшити адміністрування процесів формування груп, розрахунку та оптимізації навчального навантаження.

Для викладачів розробка зрозумілих і прозорих презентацій власних курсів дозволить збільшити ймовірність вибору їхніх дисциплін найбільш умотивованими студентами, що призведе до збільшення власного навчального навантаження.

І, нарешті для основних суб'єктів навчання – для студентів, які є повноцінними учасниками освітнього процесу. У студентів з'явився основний інструмент впливу на організацію процесу навчання – вибіркові дисципліни. Отже, студентство має бути не лише пасивним споживачем, а й активно вимагати для себе вибіркової дисципліни не лише у себе на факультеті, але й за його межами, що дозволить збільшити власні конкурентні переваги на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Закон України Про вищу освіту від 1 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38.
2. Проекти стандартів вищої освіти. Міністерство освіти і науки України [Електр.ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartiv-vishhoyi-osviti.html>
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2015 № 47 "Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік" [Електр.ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>.
4. Лист МОНУ від 13.03.2015 № 1/9-126 "Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році" [Електр.ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46385/.